

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Μορφή
- Σχήμα
- Σημείο
- Γραμμή
- Περίγραμμα
- Περιγραφή
- Σύστημα Οργάνωσης – Δομή – Τάξη
- Καλή μορφή
- Ορόσημα
- Όρια
- Εικόνα
- Χαρακτήρας
- Φυσιογνωμία

Το πόνημα αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία έρευνα μορφολογίας, μία έρευνα που ασχολείται με τη μορφή, τόσο συνολικά όσο και με τα επί μέρους στοιχεία που τη συνθέτουν: τα σημεία, τη γραμμή, το χρώμα, το σχήμα, το μέγεθος κ.ά. Κάθε μορφή έχει την αρχέτυπη μήτρα της, αυτήν που την συνοψίζει αντιληπτικά, αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «ελάχιστο στερεότυπο», που τη δομεί στην αντίληψη του χρήστη μέσα από μια διαδικασία συνθετικής αφαίρεσης.

Μορφή

Υποστηρίζουμε ότι στη διαμόρφωση της αρχέτυπης αυτής μήτρας τον πρωτεύοντα ρόλο παίζει το σχήμα, ίσως επειδή η όραση, κυριαρχώντας στις λοιπές αισθήσεις, επιβάλλει το δικό της στοιχείο ως σημαντικότερο. Ένα μήλο, για παράδειγμα, συλλαμβάνεται καταρχήν ως ένα τυποποιημένο σχήμα και στη συνέχεια συμπληρώνεται με μια σειρά από άλλες πληροφορίες, όπως το χρώμα του, το άρωμά του, τη γεύση του ή διάφορες άλλες ιδιότητές του. Το σχήμα, πρωταρχικό στοιχείο αντίληψης μιας μορφής, στηρίζεται στην περιγραμματική του κατασκευή. Το περίγραμμα, περιγράφοντας τη μορφή, ακολουθεί τους κανόνες του αρχετυπικού της σχήματος (του κυρί-αρχου στοιχείου της αρχέτυπης μήτρας της) και τη χαρακτηρίζει.

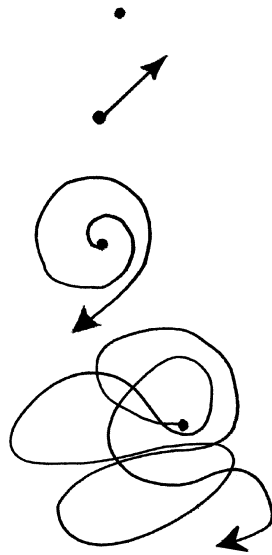
Σχήμα

Μία μορφή έχει τη δική της ζωή και, ως ζωή, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή παρά μέσω της κίνησης. Ένα περίγραμμα οδηγεί στο «σχηματισμό» (δημιουργία σχήματος) μιας μορφής μέσω μιας ξεχωριστής κίνησης που τη χαρακτηρίζει. Η εμφάνιση κάθε μορφής, κάθε δημιουργίας στο υλικό περιβάλλον, ακολουθεί τους νόμους της χωροχρονικής συνθήκης. Ο Χώρος και ο Χρόνος μοιάζουν να γεννώνται μόλις το αδιάστατο σημείο συναντηθεί με την εξίσου αδιάστατη στιγμή, μόλις η αρχή του Χώρου συνευρεθεί με την αρχή του Χρόνου. Στη συνεύρεσή τους εμφανίζεται η κίνηση, η γεννώσα αρχή. Το σημείο, κινούμενο, εμφανίζει το επόμενο σημείο, δηλαδή γεννά τη γραμμή. Στη μετατόπιση αυτή γεννιέται ταυτόχρονα ο Χρόνος. Η συνέχεια των στιγμών εμφανίζει τη διάρκεια.

«*Εν αρχή ην ο Δίας, ο Κρόνος και η Χθονίη*», τονίζει ο μεγάλος δάσκαλος του Πυθαγόρα, ο Φερεκύδης εκ Σύρου, δίνοντας με τον πλέον γλαφυρό αλλά και αδιαμφισβήτητο τρόπο αυτή τη μεγάλη αλήθεια της δημιουργίας. Το λογικό στοιχείο, η πρώτη Αρχή, ο Δίας-Ζeus εμφανιζόμενος ως Έρως – στοιχείο έλξης ενωτικό – παντρεύει (ζευγνύει) τον Κρόνο (Χρόνο) με την

Χθονή (Χώρο), το σημείο με τη στιγμή, και η δημιουργία αρχίζει. Χαρίζει στη Χθονή τη Γη, υπόβαθρο για την ανάπτυξη του χώρου σε όλες τις διαστάσεις του (σημείο, γραμμή, επίπεδο, όγκος), και ένα μανδύα-έναστρο ουρανό, του οποίου η κίνηση των άστρων εξασφαλίζει το ιδανικό υπόβαθρο κατανόησης του χρόνου.

Σημείο

Το σημείο είναι αδιαχώριστο από τη γραμμή και την κίνηση. Ενυπάρχει στη γραμμή, όπως η κίνηση ενυπάρχει στην κατεύθυνση. Από το σημείο στη γραμμή έχουμε ήδη την κίνηση, και η κίνηση ενέχει την κατεύθυνση.

Το σημείο εμφανίζει χώρο.

Η γραμμή εμφανίζεται στο χώρο και, λόγω της κίνησης, εμφανίζει το χρόνο.

Η κίνηση εμφανίζεται στη γραμμή, άρα στο χώρο και το χρόνο, και έχει «εν δυνάμει» την κατεύθυνση.

Το σημείο πρέπει να το θεωρήσουμε ως αρχή της δημιουργίας των μορφών, γενεσιουργό και της γραμμής και της κίνησης και όλων των υπόλοιπων μορφικών ιδιοτήτων, τις οποίες συμπεραίνουμε ότι κατέχει στην ανέκφραστη κατάσταση. Το σημείο, δηλαδή, είναι η αρχή των πάντων, και η εκδήλωση του σημείου σε κίνηση εμφανίζει τη γραμμή και την κατεύθυνση.

Ο αριθμός, ενυπάρχων στο σημείο ως Εν, γίνεται δυάς (σημείο-γραμμή) και τριάς (σημείο-γραμμή-κίνηση). Μπορούμε, δε, και αυτόν να τον φαντασθούμε «εν δυνάμει» και «εν εκδηλώσει». Αλλά η κίνηση στην εκδηλωμένη τριάδα (σημείο-γραμμή-κίνηση) ενέχει και πραγματοποιεί κατεύθυνση.

Η κατεύθυνση επιτρέπει στην εκδηλωμένη τριάδα να εμφανίσει την έννοια της πολλαπλότητας, δηλαδή του πλήθους των σχημάτων που δημιουργούνται λόγω των πολλαπλών κατευθύνσεων της κίνησης, των σημείων και της γραμμής. Ο αριθμός από ένα έγινε δύο, τρία, και το όλον ένα-δύο-τρία, ως τριάς, εγέννησε το πλήθος λόγω της δυνατότητας διάφορων κατευθύνσεων.

Γραμμή

Η γραμμή, λοιπόν, είναι το σημείο σε κίνηση, ενώ ο αριθμός είναι το σημείο, η γραμμή και η κίνηση σε κατεύθυνση. Σημείο, γραμμή, κίνηση, κατεύθυνση, αριθμός είναι πέντε στοιχεία που συνυπάρχουν σε ένα Όλον, που είναι οι μορφές στη Δημιουργία. Η κατεύθυνση ενέχει κίνηση, γραμμή,

σημείο και αριθμό και αν διερευνήσουμε το καθένα από τα πέντε στοιχεία διακρίνουμε μέσα του όλα τα υπόλοιπα. Έτσι, το Όλον ενυπάρχει στο επί μέρους, κάτι που θυμίζει την αρχή του «ολογράμματος».

Το σημείο, ως Εν, είναι μια έννοια δύσκολα κατανοητή. Η γραμμή είναι περισσότερο αντιληπτή. Βλέπουμε σ' αυτήν τη δυνατότητα να φέρει μέσα της ή να εκδηλώνει την οντότητα ως σημείο. Η γραμμή, χάρη στην κίνηση και την κατεύθυνση, επιτρέπει στο σημείο να εμφανίζεται σε ποικιλία σχημάτων και μορφών. Έτσι, το σχήμα και η μορφή αποτελούν, μαζί με τα προηγούμενα πέντε, επτά συνολικά στοιχεία-βάσεις της δημιουργικής έκφρασης:

Σημείο

Γραμμή

Κίνηση

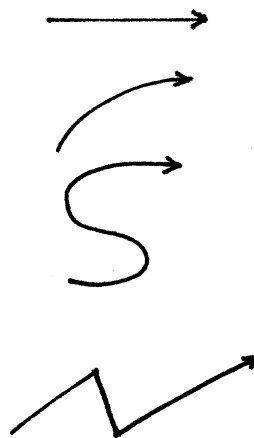
Κατεύθυνση

Αριθμός

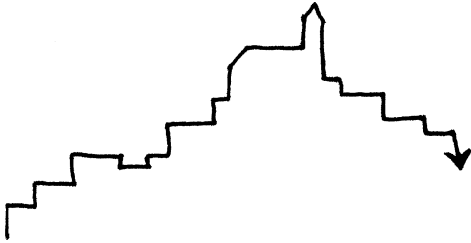
Σχήμα

Μορφή

Η γραμμή είναι το καλύτερα αντιληπτό στοιχείο και ενυπάρχει σε όλα. Ενυπάρχει, βέβαια, ως αδιάρετη από το σημείο και την κίνηση. Η γραμμή σε όλες τις μορφές και τα σχήματα ενέχει το σημείο και την κίνηση, και αποτελεί μαζί τους μια αδιάσπαστη τριάδα που γεννά τα πάντα. Αυτό το αδιάσπαστο εμφανίζει την έννοια του αρχέγονου δεσμού. Η γραμμή εμφανίζει αυτόν το δεσμό σε όλες τις μορφές και τα σχήματα της δημιουργίας. Έτσι, η γραμμή ως υπο-κείμενο είναι δεσμός, ως αντι-κείμενο ζητά να δεσμεύσει, να συνδέσει, περι-γράφοντας, εγ-γράφοντας, δια-γράφοντας, παρα-γράφοντας, αντι-γράφοντας... Όλες οι προθέσεις, δηλαδή, μπορούν να αποδοθούν στη γραμμή ως αντικείμενο της εξέτασής μας. Οι προθέσεις δημιουργούν χώρο, εμφανίζονται στο χρόνο και πραγματώνονται στο χώρο και στο χρόνο. Η περι-γραφή δημιουργεί το δεσμό του χώρου με το χρόνο και το περί-γραμμα περιλαμβάνει, περικλείει τα σχήματα και τις μορφές, που αποτελούν γεννήματα των σημείων, των γραμμών, των κινήσεων, των κατευθύνσεων και των αριθμών.

Περίγραμμα

Η γραμμή, το πρώτο χωρο-χρονικό στοιχείο της μορφής, δικαίως διεκδικεί, λοιπόν, την πρώτη θέση στην κατανόησή μας. Η ίδια η εμφάνιση της γραμμής δημιουργεί τρεις προϋποθέσεις, που ισχύουν εξίσου για το χρόνο και το χώρο: το σχήμα, το μέγεθος και την κατεύθυνση της κίνησής της. Αυτά τα πρωταρχικά στοιχεία της γραμμής συγκροτούν, δομούν και χαρακτηρίζουν την περιγραφή οποιασδήποτε μορφής και δίνουν το περίγραμμά της. Αυτό το περίγραμμα είναι το θεμελιώδες στοιχείο για την κατανόησή μας.

Αναφέρθηκε προηγουμένως ότι η κάθε μορφή έχει τη ζωή της. Έχει παρόντα και συμμετέχοντα στη δημιουργία της τον Ζα (Δία). Ο Ζας, όπως αποκαλύπτει για πρώτη φορά ο μεγάλος προσωκρατικός φιλόσοφος Φερεικύδης, ως Ερως, στην επαφή του με τη δημιουργία μετασχηματίζεται σε ένα ρευστό, τον Αιθέρα, μέσα στο οποίο κάθε μορφή εμβαπτιζόμενη ζωογονείται, αποκτά δηλαδή ψυχή, φορέα ζωής. Η περιγραφή της ψυχικής υπόστασης της μορφής αποκτά περιγράμματα μιας άλλης φύσης, ικανά να περιγράψουν την ψυχική κατάσταση, ενώ η περιγραφή της ίδιας της ιδεολογικής προέλευσης και της σκοπιμότητας της ιδέας που δημιούργησε τη μορφή και την έθεσε σε λειτουργία μπορεί να εμφανίσει τα ιδεολογικά περιγραμματικά στοιχεία της.

Περιγραφή

Κάθε μορφή, για να γίνει κατανοητή και να ερμηνευθεί, πρέπει να περιγραφεί, να συγκεκριμενοποιηθεί, να καθορισθεί, να μπει σε κάποια όρια, δηλαδή περιγράμματα οπτικά, ψυχολογικά ή νοητικά, ανάλογα με το αν πρόκειται για μορφή φυσική ή ιδιότητα ηθική ή αντιληπτική.

Η περιγραφή είναι μια ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία. Είναι μια πρακτική, την οποία ο άνθρωπος διαθέτει για να μπορεί να επικοινωνεί αφενός με τον εαυτό του και αφετέρου με τον κόσμο που τον περιβάλλει. Η χρήση της περιγραφής με τη μεγαλύτερη ορθότητα, με τη μεγαλύτερη αλήθεια αποτελεί ανάγκη και υποχρέωση, καθήκον και ευθύνη.

Τι είναι περιγραφή μιας μορφής και πώς περιγράφουμε; Υπάρχουν πολλά είδη περιγραφής; Διαθέτουμε τόσες περιγραφές μιας μορφής, όσες και δυνατότητες έκφρασης. Έχουμε περιγραφές οπτικές, ακουστικές, αφής, γεύσης, όσφρησης, κίνησης και ομιλίας. Η ομιλία, ο λόγος, ως ήχος φωνής ή οργάνου, φυσικός ή αποτυπωμένος (εικόνα ή γράμμα), είναι η ανώτερη μορφή περιγραφής, γιατί περιγράφει μια μορφή με βάση την επίδραση που

έχουν στον κάθε δέκτη τα ιδιαίτερα γνωρίσματα (οπτικά, ακουστικά, αφής, γεύσης, όσφρησης). Η επίδραση αυτή εμφανίζει μια ιδιαίτερη ψυχική λειτουργία, η οποία περιγράφεται στο νοητικό επίπεδο του δέκτη με τον προσφορότερο τρόπο που ο ίδιος διαθέτει για να κατανοήσει τι του συμβαίνει και να το μεταδώσει στους άλλους. Αυτό που ο λόγος ως «ομιλία», με τη γενικότερη έννοια, προσφέρει είναι ένα περίγραμμα, η γραμμή του οποίου περικλείει αισθήσεις, εντυπώσεις, νοήματα που δεχθήκαμε και επιζητούμε να ερμηνεύσουμε για να κατανοήσουμε και να επικοινωνήσουμε. Μια μορφή είναι ένα σύνολο πολλών ιδιοτήτων, το οποίο προσπαθούμε να περιγράψουμε. Φαίνεται σαν η γραμμή που περιγράφει να είναι η πρωταρχική ιδιότητα, η οποία έχει τη δυνατότητα να περικλείσει όλες τις άλλες. Το περίγραμμα μιας μορφής περικλείει και ανάγει σε όλες τις ιδιότητές της και τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα.

Η έρευνα αυτή σκοπεύει να αναδείξει ακριβώς την αξία και το ρόλο των περιγραμμάτων – φυσικών, ψυχικών και ιδεολογικών – μιας μορφής, όσο σύνθετη και αν είναι αυτή (όπως π.χ. η μορφή ενός οικισμού), θεωρώντας το περίγραμμα ως «μονάδα περιγραφής» μιας μορφής σε φυσικό, ψυχικό ή ιδεολογικό πλαίσιο. Αναγκαστικά, δεχόμαστε κάθε φορά ένα γενικό ολοκληρωμένο περίγραμμα που αφορά την ίδια τη μορφή ως ολοκληρωμένη οντότητα, αλλά και επί μέρους περιγράμματα (σε συνεχείς αλλαγές κλίμακας) που περιγράφουν τις επί μέρους μορφές οι οποίες την συνθέτουν. Η κλιμάκωση αυτή φθάνει μέχρι τα πρώτα στοιχειώδη περιγραμματικά στοιχεία που αναφέρονται στις πρώτες στοιχειώδεις μορφές, τα «μορφήματα».

Παρουσιάζει ενδιαφέρον το να δεχθούμε ότι η αντίληψη, η ερμηνεία, η κατανόηση και στη συνέχεια η βίωση μιας μορφής γίνεται, όπως τονίζει και ο Arnheim (ARNHEIM, 1967), με διαδοχικές προσεγγίσεις, με διαδοχικά profil. Γι' αυτές τις επί μέρους διαδοχικές προσεγγίσεις, πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο, η ενότητα της μορφής, ώστε τα επί μέρους στοιχεία της να αποτελούν πράγματι αναπόσπαστα τμήματά της. Για να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη περιγραφή μιας μορφής, που θα οδηγήσει κατ' επέκταση και σε μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση και ερμηνεία της, θα στηριχθεί ασφαλώς στην πληρέστερη χρήση των περιγραμμάτων. Σύμφωνα με τη σημειολογία είναι ήδη γνωστό ότι η περιγραφή αποτελεί το

Σύστημα οργάνωσης – Δομή – Τάξη